

ТЕМА 3: БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНИХ РІШЕНЬ

- 1. Податкова соціальна пільга – економія та мотивація до праці*
- 2. Податкова знижка, як інструмент зменшення оподаткованого доходу платника податків*

Податкова соціальна – пільга економія та мотивація до праці

Податкова соціальна пільга практично означає право кожного працюючого громадянина на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати.

На підставі ст. 169, п.п.169.1.1 ПКУ платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу на суму цієї податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 50 % від прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленого законом на 1 січня звітного податкового року. Це стосується будь-якого платника податку.

Відповідно до п. 10 Постанови «Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації» від 26 листопада 2008 р. № 1040, юридична служба органу виконавчої влади відповідно до покладених на неї завдань: організовує та бере участь у забезпеченні реалізації державної правової політики у відповідній сфері, правильного застосування законодавства в органі виконавчої влади; сприяє правильному застосуванню актів законодавства про працю, у разі невиконання або порушення їх вимог подає керівникові органу виконавчої влади письмовий висновок з пропозиціями щодо усунення таких порушень; здійснює заходи, спрямовані на підвищення рівня правових знань працівників органу виконавчої влади.

А фахівці служб персоналу можуть конкретно взаємодіяти із профспілкою, або самостійно цікавитися під час прийому на роботу або в процесі трудової діяльності про зміни, що відбулися в родині. Наприклад, коли працівник надає копію свідоцтва про народження наступної (після першої чи другої) дитини, то одразу можна поінформувати людину про можливість оформити податкову соціальну пільгу. Подібні речі фінансово ніяк не зачіпають і не обтяжують бюджет держоргану, адже йдеться про те, як зменшити податок, а не про здійснення виплат з боку роботодавця. Водночас саме така інформована взаємодія втілює у життя принципи соціального

діалогу на рівні діяльності держоргану та неформально зміцнює його позитивний імідж, додатково мотивуючи людей до зацікавленої співпраці.

Відповідно до п.п. 169.4.1 ПКУ податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень.

Який граничний розмір нарахованого доходу дає право отримувати податкову соціальну пільгу?

Відповідно до ст. 7 Закону України “Про Державний бюджет України на 2020 рік” від 14.11.2019 р. № 294-IX, розмір прожиткового мінімуму на одну працездатну особу на місяць встановлено на рівні:

- з 1 січня 2020 року - 2102 гривні,
- з 1 липня - 2197 гривень,
- з 1 грудня - 2270 гривень.

Отже, у 2020 році розмір заробітної плати «до нарахування», що дає право на податкову соціальну пільгу, становить 2940,00 грн. (тобто прожитковий мінімум на працездатну особу у розмірі 2102,00 грн. помножимо на 1,4). Суттєво, що розмір податкової соціальної пільги протягом року не буде змінюватися, адже орієнтиром є розмір прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць для працездатних осіб станом на 1 січня, що складає 2102,00 грн.

Перерахунок податку та податкові соціальні пільги, а також їх перелік докладно описані у п. 169.1 ПКУ та наступних підпунктах ст. 169 ПКУ та відображено в таблиці 1.

Таблиця 1. Розміри ПСП у 2020 році

Вид ПСП (норма ПКУ)	Граничний розмір зарплати, що надає право на застосування ПСП у 2020 році	Розмір ПСП
Звичайна (п.п. 169.1.1)	2940,00 грн.	1051,00 грн.

Звичайна «на дітей» (п.п. 169.1.2)	Для одного з батьків — 2940,00 грн. х кількість дітей віком до 18 років;	1051,00 грн. х кількість дітей віком до 18 років
Підвищена «на дітей» (пп. «а» і «б» п.п. 169.1.3)	18 років; для другого — 2940,00 грн.	1576,50 грн. х кількість дітей віком до 18 років
Підвищена (п.п. «в» — «е» п.п. 169.1.3)	2940,00 грн.	1576,50 грн.
Максимальна (п.п. 169.1.4)	2940,00 грн.	2102,00 грн.

Ви є батьками 2-х чи більше дітей у віці до 18 років?

Тоді варто одному з працюючих батьків оформити податкову пільгу у розрахунку на кожну таку дитину (п.п. 169.1.2 ПКУ). Для цього необхідно, окрім заповненої заяви, надати до бухгалтерії копії свідоцтв про народження кожної дитини. Це передбачено Порядком № 1227.

Який граничний розмір заробітної плати дає право оформити податкову пільгу із розрахунку до кількості дітей?

В 2020 році у платника податку, який утримує двох дітей віком до 18 років (п.п. 169.1.2 ПКУ), граничний розмір доходу (до нарахування) становитиме 5880,00 грн. (2 940 х 2). Якщо у родині троє чи більше дітей, то для обчислення граничного розміру заробітної плати треба 2 940 грн. помножити на кількість дітей.

Тут йдеться про розмір заробітної плати «до нарахування», а не остаточно «до виплати» (після здійснення бухгалтерією необхідних відрахувань). Оскільки скористатися підвищеним кратно кількості дітей доходом при реалізації права на податкову соціальну пільгу може тільки один із батьків, фахівці ДФС рекомендують у заяві про застосування цієї пільги зазначити, що чоловік (дружина) платника податку не отримує податкову соціальну пільгу кратно кількості дітей.

Чи існують для керівництва держоргану (роботодавця) судові ризики, пов'язані із відмовою в наданні працівнику податкової пільги?

Варто навести приклад із судової практики, адже ця повчальна історія свідчить про те, що краще вчитися на чужих помилках, щоб не робити власних.

Мати 3-х дітей подала позов до Відділу освіти РДА Вінницької області про стягнення коштів, зазначивши, що перебуває з відповідачем у трудових відносинах і мала право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отримуваного з джерел на території України від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги в розмірі 150 відсотків суми пільги, визначеної за правилами діючого законодавства.

Однак відповідач порушив право позивачки на цю пільгу, безпідставно утримав з її заробітної плати кошти в сумі 9008 грн. 56 коп., які позивачка просила суд стягнути на її користь з відповідача. Дослідивши матеріали справи, врахувавши позицію сторін, суд встановив, що позивач дійсно є мамою 3-х дітей, що підтверджується відповідними свідоцтвами про народження та довідкою виконкому сільської ради Тростянецького району Вінницької області.

Відповідно до вимог діючого на той час законодавства платник податку мав право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отримуваного з джерел на території України від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги у розмірі 150 %. Але із заробітної плати працівниці справляли податок значно більший, ніж було передбачено законодавством.

Так, 9007 грн. 56 коп. були утримані із заробітної плати позивачки у виді прибуткового податку за період з липня 2004-го по грудень 2009-го року включно.

В результаті районний суд Вінницької області вирішив позов задовольнити та стягнути з відділу освіти РДА на користь позивачки кошти в сумі 9007 грн. 56 коп. Пізніше Апеляційний суд Вінницької області повернув апеляційну скаргу роботодавця, отже рішення районного суду набрало законної сили (докладніше: reyestr.court.gov.ua/Review/16408836).

Чи можна оформити податкову пільгу працівнику-суміснику? Наскільки економічно доцільно це робити?

Кожна працююча особа може скористатися своїм правом на отримання податкової соціальної пільги **лише в одного роботодавця**, тобто в одному місці доходу. Цей нюанс є актуальним для працівників-сумісників. Вони мають право самостійно обрати, за яким саме місцем роботи цим скористатися.

Податкова пільга — це не премія, не матеріальна допомога, тобто ніяк не зачіпає бюджету державного органу (роботодавця). Просто за умови певного розміру заробітної плати людина може скористатися своїм правом на економію. Тобто будь-який працівник, не віднесений до окремих соціальних категорій, який отримує місячну заробітну плату не більше 2940,00 грн. грн. «до нарахування», може оформити таку пільгу.

Це може зробити не тільки працівник за основним місцем роботи, але й будь-який працюючий за сумісництвом. Ось про що йдеться у п. 169.2 (вибір місця отримання (застосування) податкової соціальної пільги) пп. 169.2.1 та 169.2.2 ПКУ.

Податкова соціальна пільга застосовується до нарахованого платнику податку місячного доходу у вигляді заробітної плати тільки за одним місцем його нарахування (виплати). Платник податку подає роботодавцю заяву про самостійне обрання місця застосування податкової соціальної пільги.

Що трапляється, коли людина намагається «гнатися за двома зайцями» одразу, тобто оформити податкові пільги на 2-х місцях роботи?

Важливий нюанс. Податкову пільгу можна отримати лише в одного роботодавця, це питання вирішує працівник на власний розсуд. Наведено цікавий та повчальний приклад із судової практики: *Калуський міськрайонний суд Івано-Франківської області розглянув таку справу. Роботодавець*

(позивач) звернувся до суду з позовом про стягнення збитків завданих внаслідок надання недостовірних даних по користуванню соціальною пільгою та накладення штрафу.

Відповідачку було прийнято на роботу на посаду двірника. Ставши до роботи, нещодавно оформлена працівниця подала заяву про застосування податкової соціальної пільги. Однак, як виявилось пізніше, відповідачка ще працювала в іншій організації прибиральницею, там також користувалася податковою соціальною пільгою. За нормами законодавства така пільга застосовується виключно за одним місцем роботи, але відповідачем було подано аналогічну заяву про застосування податкової пільги за двома місцями роботи.

В добровільному порядку ця особа відмовилася повернути збитки. За той місяць, що відповідачка перебувала у трудових відносинах із роботодавцем, суд стягнув з неї суму завданих збитків, штраф та судові витрати (докладніше: reyestr.court.gov.ua/Review/2523539).

Яким соціальним групам надано право оформити податкову пільгу? Які документи підтверджують їхній статус?

Для різних соціальних груп, що перебувають на службі в державних органах, органах місцевого самоврядування, або виконують там функції з обслуговування та мають право на оформлення податкової пільги у більшому розмірі, аніж передбачено п. 169.1.1 ст. 169 ПКУ, слід бути готовими надати до бухгалтерії за місцем роботи необхідні підтверджуючі документи.

Так, п. 5 «Порядку подання документів для застосування податкової соціальної пільги» визначено наступне. Для застосування пільги з підстав, передбачених у підпунктах 169.1.2, 169.1.3 і 169.1.4 пункту 169.1 статті 169 ПКУ, крім заяви про застосування пільги, подаються різні документи.

Усього визначено 13 соціальних груп, розглянемо кожну з них окремо.

1. Одинокa матір, батько, вдова, вдівець або опікун, піклувальник, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, — надають такі документи: копію свідоцтва (дубліката свідоцтва) про народження дитини (дітей) або документ із зазначенням відомостей про батька дитини в Книзі реєстрації актів цивільного стану, чи документи, які підтверджують вік дитини (дітей), затверджені відповідним органом країни, в якій іноземна фізична особа — платник податку постійно проживала (проживав) до прибуття в Україну; копію рішення органу

опіки і піклування про встановлення опіки чи піклування (якщо із заявою звертається опікун або піклувальник). Якщо із заявою звертається вдова або вдівець, то слід надати копію свідоцтва про шлюб та копію свідоцтва про смерть; також усім вказаним категоріям слід надати копію паспорта. Для отримання податкової пільги одинокою матір'ю (батьком) або опікуном, піклувальником вважаються особи, які на момент застосування роботодавцем пільги, визначеної підпунктом «а» підпункту 169.1.3 пункту 169.1 статті 169 Кодексу, маючи дитину (дітей) віком до 18 років, не перебувають у шлюбі, зареєстрованому згідно із законом.

2. Платник податку, який утримує дитину-інваліда віком до 18 років, подає:

копію свідоцтва (дубліката свідоцтва) про народження дитини (дітей) або документ, що підтверджує встановлення батьківства, чи документи, які підтверджують вік дитини (дітей), затверджені відповідним органом країни, в якій іноземна фізична особа — платник податку постійно проживала (проживав) до прибуття в Україну. Якщо із заявою звертається опікун або піклувальник, то треба надати копію рішення органу опіки і піклування про встановлення опіки чи піклування. Для заявника, який утримує дитину-інваліда віком від 16 до 18 років, слід надати пенсійне посвідчення дитини або довідку медико-соціальної експертизи. Якщо із заявою звертається платник податку, який утримує дитину-інваліда віком до 16 років, то надається медичний висновок, виданий закладами МОЗ в установленому порядку.

3. Платник податку, який має двоє чи більше дітей віком до 18 років, надає такі документи: копію свідоцтва (дубліката свідоцтва) про народження дитини (дітей) або документ, що підтверджує встановлення батьківства, чи документи, які підтверджують вік дитини (дітей), затверджені відповідним органом країни, в якій іноземна фізична особа — платник податку постійно проживала (проживав) до прибуття в Україну. Якщо із заявою звертається опікун або піклувальник, то слід надати копію рішення органу опіки і піклування про встановлення опіки чи піклування.

4. Досить значний перелік документів встановлено для чорнобильців. Особи, віднесені законом до 1-ї або 2-ї категорії осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії Верховної Ради УРСР за участь в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, надають копію посвідчення (дубліката посвідчення) встановленого зразка:

громадянина (громадянки), який (яка) постраждав (постраждала) внаслідок Чорнобильської катастрофи, категорії 1 серії А з відбитком штампа

«Перереєстровано» та записом про дату перереєстрації, а також вкладкою встановленого зразка; учасника ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС категорії 2 серії А з відбитком штампа «Перереєстровано» та записом про дату перереєстрації; громадянина (громадянки), евакуйованого (евакуйованої) у 1986 році із зони відчуження, категорії 2 серії Б;

громадянина (громадянки), який (яка) постійно проживав (проживала) у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття рішення Уряду України про відселення (розпорядження Ради Міністрів УРСР від 28 червня 1989 року № 224), категорії 2 серії Б. Особи, нагороджені Грамотою Президії Верховної Ради УРСР за участь в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, подають її копію.

5. Інваліди I або II групи, у тому числі інваліди з дитинства, крім інвалідів, пільга яким визначена підпунктом «б» підпункту 169.1.4 пункту 169.1 статті 169 ПКУ, надають копію пенсійного посвідчення або довідку медико-соціальної експертизи.

6. Особи, яким присуджено довічну стипендію як громадянам, що зазнали переслідувань за правозахисну діяльність, включаючи журналістів, надають копію акта Президента України про призначення зазначеної стипендії.

7. Учасники бойових дій у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», крім осіб, визначених у підпункті «б» підпункту 169.1.4 пункту 169.1 статті 169 ПКУ, мають надати копію посвідчення учасника бойових дій, виданого відповідними органами, або документи, що підтверджують участь у бойових діях у період після Другої світової війни.

8. Герої України, герої Радянського Союзу, герої Соціалістичної праці або повні кавалери ордена Слави чи Трудової Слави, особи, нагороджені чотирма і більше медалями «За відвагу», надають копію орденської книжки Героя України, Героя Радянського Союзу або Героя Соціалістичної праці або копії орденських книжок кавалерів орденів Слави чи Трудової Слави трьох ступенів, або довідки чи інші документи, що підтверджують присвоєння відповідного звання, нагородження цими орденами та медалями.

9. Учасники бойових дій під час Другої світової війни або особи, які у той час працювали в тилу, та інваліди I і II групи з числа учасників бойових дій у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», надають: копію посвідчення учасника бойових дій, виданого відповідними органами, або документи, що підтверджують участь у бойових діях під час Другої світової

війни; пенсійне посвідчення або довідку медико-соціальної експертизи; документи, що підтверджують факт роботи в тилу під час Другої світової війни.

10. Колишні в'язні концтаборів або особи, визнані репресованими чи реабілітованими, мають надати довідки, видані компетентними органами, чи документи, які містять необхідні відомості про факт визнання особи репресованою чи реабілітованою.

11. Колишні в'язні місць примусового утримання під час Другої світової війни — надають копію посвідчення жертви нацистських переслідувань.

12. Особи, які були насильно вивезені з території колишнього СРСР під час Другої світової війни на територію держав, що перебували у стані війни з колишнім СРСР або були окуповані фашистською Німеччиною та її союзниками, — надають копію посвідчення жертви нацистських переслідувань або довідки, видані компетентними органами, чи документи, які містять необхідні відомості про факт насильного вивезення з території колишнього СРСР під час Другої світової війни на територію держав, що перебували у стані війни з колишнім СРСР або були окуповані фашистською Німеччиною та її союзниками.

13. Особи, які перебували на блокадній території колишнього Ленінграда (Санкт-Петербург, РФ) у період з 8 вересня 1941 року по 27 січня 1944 року, — надають документи, які містять необхідні відомості про факт перебування на блокадній території колишнього Ленінграда у період з 8 вересня 1941 року по 27 січня 1944 року.

З якого моменту починає діяти пільга?

На підставі п.п. 169.2.2 ПКУ податкова соціальна пільга починає застосовуватися до нарахованих доходів у вигляді заробітної плати з **дня отримання роботодавцем заяви та документів, що підтверджують таке право.**

У п. 2 Порядку № 1227 зазначено, що платник податку подає роботодавцю заяву про обрання місця застосування податкової соціальної пільги за встановленою Державною податковою службою формою.

До яких доходів податкова пільга не застосовується?

На підставі п.п. 169.2.3 ПКУ податкова соціальна пільга не може бути застосована до доходів платника податку, інших ніж заробітна плата. Також не можна оформити цю пільгу, якщо заробітну плату працівник протягом звітного податкового місяця отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії, грошового чи майнового (речового) забезпечення учнів, студентів, аспірантів, ординаторів, ад'юнктів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету. Не передбачено застосування податкової соціальної пільги до доходу самозайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності.

Що необхідно зазначити у заяві про отримання податкової пільги?

В якості зразку тривалий час практично застосовувалась форма заяви, передбачена наказом Державної податкової адміністрації України від 30.09.2003 р. № 461 «Щодо затвердження форм заяв і повідомлення з питань отримання (застосування) податкової соціальної пільги, а також порядку інформування платників податку». Оскільки станом на сьогодні цей відомчий наказ втратив чинність, а нового поки що немає, то зараз, за рекомендаціями ДФС України, можна застосовувати бланк заяви довільної форми.

Водночас, з практичної точки зору, у бланку заяви в довільній формі є нюанси, на які слід звернути увагу. Працівник власноруч чітким розбірливим почерком має заповнити певні графи і правильно вказати інформацію.

Спочатку пишуться назва юридичної особи роботодавця та П. І. Б. працівника повністю. Далі вказуються ідентифікаційний номер платника податку та посада. Після назви документа «Заява» будьте уважні! У пункті 1-му бланку заяви після тексту «Прошу застосовувати до нарахованого мені доходу у вигляді заробітної плати податкову соціальну пільгу в розмірі, визначеному в підпункті» слід написати «п.п. 169.1.1.»

У графі про надані документи зазначте копію ідентифікаційного коду у разі його надання до бухгалтерії.

Порівняно з окремими соціальними категоріями (скажімо, садинокими матеріями, одним із батьків, що виховує 2-х і більше дітей до 18 років) податкову пільгу для «звичайних» працівників оформити не складно. Максимум документів, окрім заповненої заяви, що можуть від вас зажадати в бухгалтерії, це копія ідентифікаційного коду і паспорта. Тому поквартуйтеся. Новий звітний податковий рік надає нові можливості для цілком законної економії.

Отож, варто завчасно подбати про можливу та цілком законну економію. Адаже вчасно оформивши податкову соціальну пільгу, разом із заробітною платою усім працівникам (і тим, хто працює за основним місцем роботи, і сумісникам) можна ще отримувати й відчувати певну економію власного чи сімейного бюджету.

До якої галузі права віднесено питання надання податкової пільги? Що перевірятимуть контролюючі органи?

Оскільки питання податкової соціальної пільги віднесено одразу до 2 галузей права (податкового та трудового або соціального захисту), варто розмежувати деякі речі. Так, Державна фіскальна служба може перевірити законність надання пільги в одного роботодавця, щоб працівник не отримав таку пільгу у двох місцях роботи. Адаже оформлення пільги одразу у двох роботодавців є порушенням. Але у разі відмови з боку бухгалтерії держоргану надати цю пільгу за наявності законних підстав та відповідних підтверджуючих документів слід звертатися до Держпраці чи головного управління Держпраці в області.

Яким чином можна вирішувати спірні питання про надання податкової пільги у безконфліктний спосіб?

Дійсно, цілком можливе вирішення спірних ситуацій на основі соціального діалогу, як передбачено Законом № 2862.

Відповідно до ст. 1 цього Закону соціальний діалог — це процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої

влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин.

Відповідно до ст. 3 Закону соціальний діалог здійснюється на принципах: законності та верховенства права; незалежності та рівноправності сторін; конструктивності та взаємодії; добровільності та прийняття реальних зобов'язань; взаємної поваги та пошуку компромісних рішень; обов'язковості розгляду пропозицій сторін; відкритості та гласності; обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань тощо.

На підставі ст. 4 Закону соціальний діалог здійснюється на національному, галузевому, територіальному та локальному (підприємство, установа, організація) рівнях на тристоронній або двосторонній основі. До сторін соціального діалогу на локальному рівні належать: сторона працівників, суб'єктами якої є первинні профспілкові організації, а в разі їх відсутності — вільно обрані для ведення колективних переговорів представники (представник) працівників; сторона роботодавця, суб'єктами якої є роботодавець та/або уповноважені представники роботодавця.

СУДОВІ РИЗИКИ ...

Питання надання податкової пільги різним категоріям працівників у держорганах на практиці вирішувалися по-різному. Траплялися випадки порушень законодавства як з боку працівників, так і з боку роботодавців.

В єдиному державному реєстрі судових рішень автору вдалося знайти конкретні судові справи, які стосуються надання податкової пільги, а також приклади необґрунтованої та незаконної відмови в її наданні працівникам.

Отож, сподіватимемося, що у разі виникнення подібних ситуацій питання оформлення податкової пільги вирішуватиметься виважено, за участю уповноважених посадових осіб держорганів та профспілок, з дотриманням принципів соціального діалогу, передбачених Законом. А в разі необхідності варто не вагатися і вчасно письмово звернутися до відповідних органів ДФС за отриманням податкової консультації, щоби зменшити фактор судових ризиків у майбутньому.

ТАКИМ ЧИНОМ!!!!

Розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01.01.2020 дорівнює 2102 грн, А граничний дохід для застосування ПСП у 2020 році становить:

$2102 \text{ грн} \times 1,4 = 2940 \text{ грн}$.

розмір мінімальної зарплати з 01.01.2020 становить 4723 грн. Тож, меншу за цю величину не мають нараховувати зарплату працівникові за виконану місячну норму праці.

Виходить, що ПСП не застосовують в 2020 році до доходів переважної більшості працівників, бо розмір їх зарплати має бути вищим за 4723 грн, а граничний дохід для застосування ПСП на 2020 рік — 2940 грн.

Податкова знижка, як інструмент зменшення оподаткованого доходу платника податків

Згідно з положеннями ст. 166 розділу IV Податкового кодексу платники податку на доходи фізичних осіб (далі — ПДФО) мають право на податкову знижку за наслідками звітного податкового року.

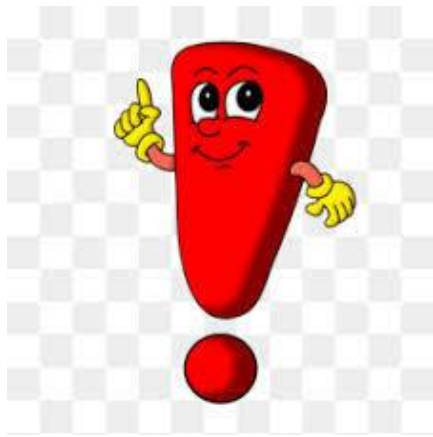
Поняття податкової знижки викладено в пп. 14.1.170 п. 14.1 ст. 14 цього Кодексу, яким визначено, що **податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання**, - документально підтверджена сума (вартість) витрат платника - - резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів — фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати, у випадках, визначених цим Кодексом.

Відповідно до пп. 14.1.48 зазначеного пункту **заробітна плата для цілей розділу IV Податкового кодексу** — це основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом.

Основним нормативним документом, що регулює трудові відносини всіх працівників, є КЗпП.

Отже, особи, що отримують доходи, відмінні від заробітної плати, яка виплачується на підставі взаємовідносин, урегульованих КЗпП, не мають права на податкову знижку.

Не мають права на податкову знижку самозайняті особи з доходів від здійснення підприємницької або незалежної професійної діяльності. Водночас у разі якщо такі фізичні особи крім доходів від підприємницької або незалежної професійної діяльності отримують доходи у вигляді заробітної плати на підставі взаємовідносин, урегульованих КЗпП, то щодо таких доходів право на податкову знижку в них не втрачається.

Не мають права на податкову знижку також:

- студенти — при отриманні лише стипендії;
- пенсіонери — при отриманні лише пенсії;
- військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, державної пожежної охорони, органів і підрозділів цивільного захисту, податкової міліції — при отриманні грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат.

ПРАВО НА ПОДАТКОВУ ЗНИЖКУ МАЄ ФІЗИЧНА ОСОБА, ЯКА Є НАЙМАНОЮ ОСОБОЮ, ВИНЯТКОВО ЩОДО ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ПРОТЯГОМ РОКУ У ВИГЛЯДІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ.

Максимальна сума знижки

Загальна сума податкової знижки, нарахована платнику податку в звітному податковому році, не може перевищувати суму річного загального оподаткованого доходу такого платника, нарахованого як заробітна плата, зменшена з урахуванням положень п. 164.6 ст. 164 Податкового кодексу, а саме на суму страхових внесків до Накопичувального фонду, а також на суму ПСП (пп. 166.4.2 п. 166.4 ст. 166 Кодексу).

Отже, максимальна сума податкової знижки, на яку платник податків має право, — це загальна річна сума ПДФО, утримана із заробітної плати такого платника.

Як скористатися правом?

Для реалізації права на податкову знижку платнику податку необхідно заповнити та подати податкову декларацію про майновий стан і доходи (далі — податкова декларація) до 31 грудня року, що настає за звітним.

На сьогодні діють форма податкової декларації та Інструкція щодо її заповнення, затверджені наказом № 859.

Платники податків, які мають намір реалізувати право на податкову знижку, повинні у податковій декларації обов'язково зазначити:

- відомості щодо доходу, нарахованого (виплаченого, наданого) у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховані (виплачені, надані) у зв'язку з трудовими відносинами, — рядки 10.1 і 10 розділу II податкової декларації;

- відомості щодо розрахунку суми ПДФО, на яку зменшуються податкові зобов'язання у зв'язку з використанням права на податкову знижку, — розділ V (рядки 13 — 17) податкової декларації;

- відомості щодо суми податку, на яку зменшуються податкові зобов'язання з ПДФО у зв'язку з використанням права на податкову знижку, — рядок 19 розділу VI податкової декларації;

- відомості щодо суми ПДФО, що підлягає поверненню з бюджету за результатами звітного (податкового) року, — рядок 22.2 розділу VI податкової декларації.

Відповідно до пп. 166.2.1 п. 166.2 ст. 166 Податкового кодексу до податкової знижки включаються фактично здійснені протягом звітного податкового року платником податку витрати, підтверджені відповідними платіжними та розрахунковими документами, зокрема квитанціями, фіскальними або товарними чеками, прибутковими касовими ордерами, копіями договорів, що ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і їх покупця (отримувача). У зазначених документах обов'язково повинно бути відображено вартість таких товарів (робіт, послуг) і строк їх продажу (виконання, надання). При цьому оригінали документів не надсилаються контролюючому органу, а підлягають зберіганню платником податку протягом строку давності, встановленого Кодексом (пп. 166.2.2 цього пункту).

Слід зазначити, що на вимогу контролюючого органу та в межах його повноважень, визначених законодавством, платники податку зобов'язані пред'являти документи і відомості, пов'язані з виникненням доходу або права на отримання податкової знижки, обчисленням і сплатою податку, та підтверджувати необхідними документами достовірність відомостей, зазначених у податковій декларації (пп. «в» п. 176.1 ст. 176 Податкового кодексу).

Таким чином, для того щоб скористатися правом на податкову знижку, *платник податків повинен подати податкову декларацію до 31 грудня року, що настає за звітним, та з метою оперативного опрацювання контролюючим органом заявленої суми до повернення такий платник разом з податковою декларацією має право надати копії первинних документів, що підтверджують право на податкову знижку.*

ЯКЩО ПЛАТНИК ПОДАТКУ ДО КІНЦЯ ПОДАТКОВОГО РОКУ, ЩО НАСТАЄ ЗА ЗВІТНИМ, НЕ СКОРИСТАВСЯ ПРАВОМ НА ПОДАТКОВУ ЗНИЖКУ (ТОБТО ПОДАТКОВУ ДЕКЛАРАЦІЮ ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ СУМ ДО ПОВЕРНЕННЯ ДО КОНТРОЛЮЮЧОГО ОРГАНУ ПОДАНО НЕ БУЛО), ТАКЕ ПРАВО НА НАСТУПНІ ПОДАТКОВІ РОКИ НЕ ПЕРЕНОСИТЬСЯ

ПРАВО НА ПОДАТКОВУ ЗНИЖКУ ЗА НАВЧАННЯ ПІДТВЕРДЖУЄТЬСЯ, ЗОКРЕМА, КОПІЯМИ:

- договору (контракту) з вищим або професійно-технічним навчальним закладом
- документів, що підтверджують сплату за навчання (платіжні доручення, прибуткові касові ордери, квитанції тощо)
- паспорта та ідентифікаційного коду платника податків
- паспорта та ідентифікаційного коду члена сім'ї першого ступеня споріднення платника податків (у разі якщо право на знижку заявляє така особа)
- свідоцтва про народження або свідоцтва про шлюб платника податків (у разі якщо право на знижку заявляє член сім'ї першого ступеня споріднення платника податків)

Подання декларації

Податкова декларація подається до контролюючого органу **за місцем податкової адреси платника податків** в один із таких способів за вибором платника податку:

- особисто платником або уповноваженою на це особою;
- надсилається поштою з повідомленням про вручення та з описом вкладення;

засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням вимог законів щодо електронного документообігу та електронного цифрового підпису.

При цьому поштове відправлення слід здійснити не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення граничного строку подання декларації (тобто у 2017 р. для використання права на податкову знижку — не пізніше ніж 26.12.2017 р.), а при поданні в електронній формі — не пізніше закінчення останньої години дня, у якому закінчується такий граничний строк (п. 49.5 ст. 49 Податкового кодексу).

Єдиною підставою для відмови у прийнятті податкової декларації засобами електронного зв'язку в електронній формі є недійсність електронного цифрового підпису платника податків, у тому числі у зв'язку із закінченням строку дії сертифіката відкритого ключа, за умови, що така податкова декларація відповідає всім вимогам електронного документа і надана у форматі, доступному для її технічної обробки (пп. 49.3 вищезазначеної статті).

Податковою адресою платника податків — фізичної особи визнається місце її проживання, за яким вона перебуває на облік як платник податків у контролюючому органі. Платник податків — фізична особа може мати одночасно не більше однієї податкової адреси (пп. 45.1 ст. 45 Податкового кодексу).

Усі фізичні особи — платники податків та зборів реєструються у контролюючих органах шляхом включення відомостей про них до Державного реєстру фізичних осіб — платників податків у порядку, визначеному Положенням № 779.

Фізичні особи — платники податків зобов'язані подавати контролюючим органам відомості про зміну даних (зокрема щодо зміни місця проживання), які вносяться до облікової картки або повідомлення (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків і мають відмітку про це у паспорті), протягом місяця з дня виникнення таких змін шляхом подання відповідної заяви за формою та у порядку, встановленими Положенням № 779.

При поданні податкової декларації в електронній формі копії первинних документів, що підтверджують право на податкову знижку, слід надсилати поштою до контролюючого органу за місцем податкової адреси платника податків

Алгоритм розрахунку

Алгоритм нарахування податкової знижки у зменшення оподаткованого доходу платника податку на суму витрат, понесених за навчання за наслідками звітного податкового року, розраховується наступним чином:

- визначається база оподаткування шляхом зменшення річної суми нарахованої заробітної плати на суму страхових внесків до Накопичувального фонду, а також на суму податкової соціальної пільги (далі – ПСП) за її наявності (інформацію щодо сум нарахованого загального річного оподаткованого доходу, застосованих ПСП та утриманого податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) фізичні особи отримують у вигляді довідки про доходи від свого роботодавця);

- на підставі підтверджувальних документів визначається сума (вартість) витрат платника податку – резидента, дозволених до включення до податкової знижки;

- розраховується сума ПДФО на яку зменшуються податкові зобов'язані у зв'язку з використанням права на податкову знижку:

- із суми ПДФО утриманого (сплаченого) із заробітної плати за рік віднімаємо суму ПДФО, визначену як добуток бази оподаткування, зменшеної на суму понесених платником податку витрат на оплату за навчання, та ставки податку. (Зазначено в «ЗІР» ДФС у підкатегорії 103.06.03 <http://zir.sfs.gov.ua/main/bz/view/?src=ques&selcat=112>)

ПРИКЛАД

Платник податків за звітний рік отримав дохід у вигляді заробітної плати в сумі 66 000,00 грн, з якого утримано ПДФО в сумі 11 880,00 грн.

За рік навчання у виші сплачено 23 160,00 грн.

Проводимо розрахунок:

визначимо суму доходу з урахуванням понесених витрат: $66\,000,00 \text{ грн} - 23\,160,00 \text{ грн} = 42\,840,00 \text{ грн}$;

ПДФО з розрахованої суми становить: $42\,840,00 \text{ грн} \times (18 : 100) = 7\,711,20 \text{ грн}$;

сума ПДФО, що підлягає поверненню, становить: $11\,880,00 \text{ грн} - 7\,711,20 \text{ грн} = 4\,088,80 \text{ грн}$.

У податковій декларації розрахунок суми, яка підлягає поверненню, відобразиться як у наведеному зразку.

(Витяг)

Код рядка	V. РОЗРАХУНОК СУМИ ПОДАТКУ, НА ЯКУ ЗМЕНШУЮТЬСЯ ПОДАТКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРАВА НА ПОДАТКОВУ ЗНИЖКУ ЗГІДНО ЗІ СТАТТЕЮ 166 РОЗДІЛУ IV ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (грн, коп.)												
13	Категорія витрат**:	1	2	3	4	5	6	7	8	Зразок			
14	Загальна сума фактично здійснених протягом звітного (податкового) року витрат у граничних розмірах, дозволених до включення до податкової знижки відповідно до статті 166 розділу IV Податкового кодексу України (далі — ПКУ)											23 160,00	
15	Сума нарахованої заробітної плати, зменшена на суму обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які відповідно до закону сплачуються за рахунок заробітної плати, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності											66 000,00	
16	Сума (вартість) витрат платника податку — резидента, дозволених до включення до податкової знижки з урахуванням обмеження, встановленого підпунктом 166.4.2 пункту 166.4 статті 166 розділу IV ПКУ (рядок 14, але не більше рядка 15)											23 160,00	
17	Сума податку, на яку зменшуються податкові зобов'язання у зв'язку з використанням права на податкову знижку (значення вказується без знака «-») (графа 4 рядка 10.1 – (рядок 15 – рядок 16) × на ставку податку, визначену пунктом 167.1 статті 167 розділу IV ПКУ)											4 088,80	

Рис. 1. Приклад розрахунку податкової знижки

КОЛИ І КУДИ ПОВЕРТАЮТЬСЯ КОШТИ?

Сума, що має бути повернена платнику податку, зараховується на його банківський рахунок, відкритий у будь-якому комерційному банку, або надсилається поштовим переказом на адресу, зазначену в податковій декларації, протягом 60 календарних днів після надходження такої декларації (п. 179.8 ст. 179 Податкового кодексу).

Інформація щодо банківського рахунку платника податків (за наявності), на який такий платник має намір отримати кошти, зазначається у розділі «Реквізити банківського рахунку для перерахування коштів у разі повернення надміру утриманих (сплачених) сум податку» (рядок 29 податкової декларації). У разі якщо у платника податків відсутній банківський рахунок, повернення здійснюється готівковими коштами банком, який здійснює такі виплати відповідно до укладених договорів з відповідним контролюючим органом за місцем податкової адреси платника податків.

За якими витратами надається знижка?

Повний перелік витрат, на які платник податків має право зменшити свій загальний річний оподатковуваний дохід, та певні обмеження щодо застосування такого права встановлено у п. 166.3 ст. 166 Податкового кодексу.

Таблиця 1. Витрати, які включаються до податкової знижки

Перелік витрат	Обмеження щодо включення витрат до податкової знижки	Підстава (норма Податкового кодексу)
Частина суми процентів за іпотечним кредитом	Житловий будинок (квартира, кімната), що будується чи придбавається, має бути визначений як основне місце проживання	Підпункт 166.3.1 п. 166.3 ст. 166
Пожертвування або благодійні внески неприбутковим організаціям	Внески мають бути у розмірі, що не перевищує 4 % від суми загального оподаткованого доходу за звітний рік	Підпункт 166.3.2 п. 166.3 ст. 166

Компенсація вартості навчання	Вартість середньої професійної або вищої форми навчання платника податків у вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладах, іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення	Підпункт 166.3.3 п. 166.3 ст. 166
Компенсація вартості платних послуг з лікування	Включається сума коштів, сплачених платником податку на користь закладів охорони здоров'я, у розмірі, що не покривається виплатами з фонду загальнообов'язкового медичного страхування, крім витрат, зазначених у пп. «а» — «е» пп. 166.3.4 п. 166.3 ст. 166 Податкового кодексу*	Підпункт 166.3.4 п. 166.3 ст. 166
Страхові платежі (внески, премії) за договорами довгострокового страхування життя та пенсійні внески в рамках недержавного пенсійного забезпечення	Сума не може перевищувати (у розрахунку за кожний місяць звітного податкового року, протягом яких діяв договір страхування): при особистому страхуванні — суму доходу, до якого застосовується податкова соціальна пільга; при страхуванні члена сім'ї першого ступеня споріднення — 50 % суми доходу, до якого застосовується ПСП	Підпункт 166.3.5 п. 166.3 ст. 166
Суми витрат із оплати допоміжних репродуктивних технологій	Включається сума витрат не більше, ніж сума, що дорівнює третині доходу у вигляді заробітної плати за звітний податковий рік	Абзац другий пп. 166.3.6 п. 166.3 ст. 166
Суми витрат на оплату вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини, включаючи сплату державного мита	—	Абзац третій пп. 166.3.6 п. 166.3 ст. 166
Суми коштів, сплачених у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу	Включаються витрати, пов'язані з переобладнанням транспортних засобів з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива	Підпункт 166.3.7 п. 166.3 ст. 166

Суми витрат на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, у тому числі на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту, наданого на такі цілі, та процентів за ним	—	Підпункт 166.3.8 п. 166.3 ст. 166
---	---	-----------------------------------

ОБМЕЖЕННЯ В ОТРИМАННІ

Відповідно до ст. 37 Податкового кодексу податковий обов'язок виникає у платника податку з моменту настання обставин, з якими Кодекс та закони з питань митної справи пов'язують сплату ним податку.

База оподаткування - це фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання. База оподаткування і порядок її визначення встановлюються Податковим кодексом для кожного податку окремо (ст. 23 Кодексу).

Згідно зі ст. 164 Податкового кодексу база оподаткування податком визначається як загальний оподатковуваний дохід, з урахуванням особливостей, передбачених розділом IV цього Кодексу. При цьому загальний оподатковуваний дохід складається з доходів, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання), доходів, які оподатковуються у складі загального річного оподаткованого доходу, та доходів, які оподатковуються за іншими правилами, визначеними Кодексом (пп. 164.1.1 п. 164.1 ст. 164 Податкового кодексу).

Отже, при розрахунку податкових зобов'язань з ПДФО платник податків використовує базу оподаткування і порядок її визначення, що діяв на момент нарахування (виплати, надання) доходів такому платнику. Так само при застосуванні права на податкову знижку платник податків застосовує механізми та правила, які діяли протягом звітного (податкового) року.

З 01.01.2017 р. набрав чинності Закон № 1797, яким внесено зміни, зокрема, до пп. 166.3.3 п. 166.3 ст. 163 Податкового кодексу, згідно з якими платник податку має право включити до податкової знижки витрати у вигляді суми коштів, сплачених ним на користь вітчизняних вищих та професійно-

технічних навчальних закладів для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти таким платником та/або членом його сім'ї першого ступеня споріднення.

Незалежно від того, чи отримував доходи у вигляді заробітної плати платник податків, член його сім'ї першого ступеня споріднення матиме право на податкову знижку і при цьому не враховуватиметься, за який період навчання здійснюється така сплата

Таким чином, незалежно від того, чи отримував доходи у вигляді заробітної плати платник податків, член його сім'ї першого ступеня споріднення має право на податкову знижку і при цьому не враховується, за який період навчання здійснюється така сплата

Податкова знижка за навчання в нюансах

Студент сплатив за себе

Договір на навчання укладено між вищим навчальним закладом та батьком студента, а квитанції на оплату оформлено на ім'я студента, який не має самостійних джерел доходу. Чи є в такому випадку у батька право на податкову знижку?

Замовник — це фізична чи юридична особа, яка на підставі договору (контракту, заяви) з навчальним закладом замовляє навчальному закладу платну освітню послугу для себе або іншої особи, беручи на себе фінансові зобов'язання щодо її оплати (п. 1.3 Порядку № 736).

Відповідно до ст. 32 Цивільного кодексу за згодою батьків (усиновителів) неповнолітня особа має право на вчинення правочину.

Отже, якщо договір укладено між вищим навчальним закладом та батьком (матір'ю) студента, а сплата здійснювалась безпосередньо студентом, який не отримував доходів у вигляді заробітної плати, то такий батько (мати) має право звернутися за податковою знижкою.

Якщо сплачено наперед

Платник податку в 2019 р. здійснив оплату за навчання наперед за два роки. Чи зможе він скористатися правом на податкову знижку за результатами 2020 р. та у наступних роках?

Розмір плати за весь строк навчання для здобуття відповідного ступеня вищої освіти, підвищення кваліфікації, а також порядок оплати освітньої послуги (разово, щороку, щосеместру, щомісяця) встановлюються у договорі (контракті), що укладається між вищим навчальним закладом та фізичною або

юридичною особою, яка замовляє платну освітню послугу для себе або іншої особи, беручи на себе фінансові зобов'язання щодо її оплати (ст. 73 Закону № 1556).

Відповідно до пп. 166.2.1 п. 166.2 ст. 166 Податкового кодексу до податкової знижки включаються фактично здійснені протягом звітного податкового року платником податку витрати, підтверджені відповідними платіжними та розрахунковими документами, зокрема квитанціями, фіскальними або товарними чеками, прибутковими касовими ордерами, копіями договорів, що ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і їх покупця (отримувача). У зазначених документах обов'язково має бути відображено вартість таких товарів (робіт, послуг) і строк їх продажу (виконання, надання).

Оскільки витрати на здобуття освіти платником податків у 2020 р. не понесено, то право на податкову знижку за результатами 2020 р. платник податку втрачає.

Кількість місяців для розрахунку

Яку кількість місяців навчання у вищому навчальному закладі приймати до розрахунку податкової знижки?

Навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за такими формами: очна (денна, вечірня) та заочна (дистанційна).

При цьому кількість місяців навчання, які приймаються до розрахунку податкової знижки, визначається навчальним закладом у договорі, а якщо це не передбачено договором, то за загальнозстановленими правилами: очна форма навчання — 10 місяців, заочна — 12 місяців.

Починаючи з 2017 р. до розрахунку податкової знижки враховується вся фактично сплачена протягом звітного (податкового) року сума за навчання.

Підготовчі курси

При вишах є підготовчі курси, навчання на яких дає переважне право для вступу до цих закладів. Чи включається до податкової знижки оплата навчання на таких курсах?

Навчання на підготовчих курсах є додатковою послугою навчального закладу, метою якої виходячи з назви є підготовка до вступу до нього. Навчання на таких курсах не є обов'язковим і не зараховується до загального курсу навчання безпосередньо за обраним фахом після вступу до вишу. Навчання на підготовчих курсах оплачується згідно з окремим договором.

Таким чином, включення до податкової знижки оплати за навчання на підготовчих курсах для вступу до вишів не передбачено чинним законодавством.

Аспірантура: чи буде знижка

Чи включається до податкової знижки вартість навчання в аспірантурі?

Відповідно до ст. 61 Закону № 1556 особами, які навчаються у вищих навчальних закладах, є, зокрема, здобувачі вищої освіти. Так, здобувачем вищої освіти є аспірант, тобто особа, зарахована до вищого навчального закладу (наукової установи) для здобуття ступеня доктора філософії.

Отже, платники податків, які навчаються в аспірантурі, є здобувачами вищої освіти і відповідно мають право на податкову знижку.

ПОДАТКОВА ЗНИЖКА НА СПЛАТУ ВІДСОТКІВ ЗА ІПОТЕЧНИМ КРЕДИТОМ

«Мій дім — моя фортеця», — такий вислів англійського юриста XVII сторіччя нерідко можна почути з вуст гордих власників житла. Але, на жаль, похвалитися своєю «фортецею» може не кожен. Один з варіантів вирішення «житлового» питання для таких осіб — придбання житла у кредит. Проте чимало наших співгромадян такого варіанта остерігаються, побоюючись, зокрема, нарватися на сплату захмарних відсотків. Але чи кожен з них знає, що законодавець «дарує» права таким особам, які кредитуються, повернути частину суми відсотків, сплачених ними за користування іпотечним житловим кредитом?

Іпотечний житловий кредит — фінансовий кредит, який надається фізичній особі **банківською** чи іншою **фінансовою установою** відповідно до закону строком **не менш як на 5 повних календарних років** для фінансування витрат, пов'язаних із **придбанням** квартири (кімнати) чи **житлового будинку** (його частини) або **будівництвом житлового будинку** (його частини), що **надаються у власність** позичальника, з прийняттям кредитором такого житла (землі, що знаходиться під таким житловим будинком, у тому числі присадибної ділянки) у **заставу** (п.п. 14.1.87 ПК).

Так, щоб кредит був іпотечним житловим і, відповідно, частина витрат на сплату відсотків за ним могла бути компенсована за рахунок ПЗ, платник податків* має дотримуватися таких умов:

1. Кредит має бути наданий **тільки банком чи іншою фінансовою установою**. Тобто кредит, отриманий від іншої фізособи або від суб'єкта

господарювання, що не є фінансовою установою, не можна вважати іпотечним житловим кредитом.

2. Строк погашення кредиту має становити **не менше 5 повних календарних років**.

3. Отриманий кредит має бути спрямований виключно на **придбання** квартири (кімнати) чи **житлового будинку** (його частини) або **будівництво житлового будинку** (його частини). Зверніть увагу: якщо за рахунок кредиту отримується чи будується **нежитловий** об'єкт нерухомості, то такий кредит **не є іпотечним житловим кредитом**. Водночас, якщо фізособа придбаває тільки частину квартири чи житлового будинку, то це не впливає на її право отримати ПЗ.

4. Платник податків має зазначатися в документах на придбане житло як **власник**. Тобто якщо, наприклад, один із батьків бере кредит на придбання житла для своєї дитини і в документах на це житло його власником зазначена ця дитина, то права на отримання ПЗ такий батько (мати) не матиме. Якщо об'єкт іпотеки перебуває у спільній власності подружжя, то право на отримання ПЗ має той із них, хто є **позичальником** такого кредиту (див. роз'яснення в підкатегорії 103.06.01 ЗІР).

5. Придбане за рахунок кредитних коштів житло (земля, що знаходиться під таким житловим будинком, у тому числі присадибна ділянка) має бути **передане кредиту** в заставу як забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. Це повинно **зазначатися у кредитному договорі**. Крім цього, до кредитного договору в обов'язковому порядку має бути **укладений договір іпотеки** (застави) нерухомого майна, що придбавається чи будується, який є невід'ємним доповненням до такого кредитного договору. Договір іпотеки (застави) обов'язково має бути **нотаріально посвідченим**.

* Під платником податків тут розуміється платник ПДФО; тут і далі саме так називатимемо особу, яка претендує на ПЗ.

Майте на увазі: якщо платник податків передає в заставу під житло, що придбавається (будується) за рахунок іпотечного житлового кредиту, іншу свою нерухомість, то права на ПЗ він не матиме.

Але це ще далеко не всі перешкоди на шляху до отримання заповітної ПЗ. Свої «капкани» законодавець розставив ще і в *ст. 175 ПК*. Тому продовжимо наш перелік умов, яких потрібно дотриматися, щоб стати щасливим власником ПЗ, іще одним пунктом.

6. Житловий будинок (квартира, кімната), що будується чи придбавається, має бути визначений платником податків як **основне місце його проживання**, у тому числі відповідно до **відмітки в паспорті** про

реєстрацію за місцезнаходженням такого житла. Таким чином, якщо платник податків хоче отримати ПЗ, він повинен не тільки володіти придбаним (побудованим) житлом згідно із законом, але ще й бути прописаним за адресою його знаходження. Зауважимо, що житло, яке будується, може стати місцем реєстрації тільки після завершення будівництва і введення його в експлуатацію.

Зверніть увагу на те, що немає значення, в якій валюті ви отримали іпотечний кредит. Якщо ви — резидент*, то маєте право включити до ПЗ частину суми фактично сплачених протягом звітного податкового року відсотків за користування іпотечним житловим кредитом, отриманим **як у національній, так і в іноземній валютах** (абз. 1 п. 175.1 ПК). Перерахунок іновоїти у гривні при цьому здійснюється **за офіційним валютним (змінним) курсом НБУ, що діє на день сплати відсотків** за таким кредитом.

* Нерезидент правом на отримання ПЗ не наділяється в жодному випадку (п.п. 166.4.1 ПК).

ОБМЕЖЕННЯ В ОТРИМАННІ

З умовами ми розібралися, тепер поговоримо про законодавчо встановлені обмеження, які потрібно враховувати, претендуючи на ПЗ. Але перш за все звертаємо вашу увагу: до ПЗ включаються тільки витрати на сплату **відсотків** за користування іпотечним житловим кредитом, **основна ж сума боргу та інші платежі**, що сплачуються згідно з кредитною угодою, **до ПЗ не потрапляють**. Тепер безпосередньо про обмеження.

1. Якщо протягом звітного року об'єкт іпотеки **був відчужений**, то платник податку **не має права включати до ПЗ частину суми процентів** за користування іпотечним житловим кредитом (див. роз'яснення в підкатегорії 103.06.01 ЗІР). Пояснюється це просто. Якщо ви пам'ятаєте, вище ми говорили, що, аби мати право на ПЗ, платник податків має бути **власником** цього житла та ще і **прописаним за адресою його знаходження**. При відчуженні право власності переходить до іншої особи, а отже, право на ПЗ втрачається. При цьому ПЗ, отримана **за час володіння об'єктом іпотеки**, за дотримання всіх інших умов, є законно отриманою та поверненню до бюджету не підлягає.

2. Якщо платник податків скористався умовами молодіжного житлового кредиту**, то:

— якщо такими умовами передбачено повну або **часткову компенсацію** за рахунок бюджетних коштів відсотків за таким кредитом, то претендувати на ПЗ платник податку може тільки в частині **особисто сплачених ним процентів**, але за дотримання інших умов, виконання яких є обов'язковим для отримання права на ПЗ;

— при **повній** компенсації процентів за кредитом за рахунок бюджетних коштів платник податку **не має законодавчих підстав на ПЗ** за таким кредитним договором.

** Загальну інформацію про отримання молодіжного житлового кредиту див. на офіційному сайті Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву (<http://www.molod-kredit.gov.ua>).

Тобто двічі «сплачувати» за фізособу частину відсотків за одним і тим самим кредитом держава не буде. Якщо сума відсотків вже була частково або повністю компенсована за рахунок бюджетних коштів у межах молодіжного житлового кредитування, то ці компенсовані суми не включатимуться до ПЗ. До ПЗ потрапить тільки та частина відсотків, які були сплачені платником податків самостійно без жодної компенсації з боку держбюджету. Про це розповіли міндоходівці у своєму роз'ясненні, наведеному в підкатегорії 103.06.01 ЗІР.

3. Право на включення до ПЗ суми відсотків за іпотечним кредитом надається платнику податку **за одним іпотечним кредитом протягом 10 послідовних календарних років** починаючи з року, в якому (*п. 175.4 ПК*):

— об'єкт житлової іпотеки **придбавається**;

— збудований об'єкт житлової іпотеки **переходить у власність** платника податку та **починає використовуватися як основне місце проживання**.

Пояснимо. Дивіться. Припустимо, ви вже маєте один іпотечний житловий кредит, витрати на сплату відсотків за яким уключаються до ПЗ. У такому разі, якщо ви візьмете ще один іпотечний кредит, то почати включати відсотки за ним до ПЗ ви зможете не раніше ніж через 10 послідовних календарних років, відлік яких ведеться з року придбання першого об'єкта житлової іпотеки або моменту переходу у власність платника податку побудованого житла та початку його використання як основного місця проживання. При цьому не матиме значення, якщо строк погашення першої іпотеки менше 10 років. Усе одно право на ПЗ **за другою іпотекою** ви матимете тільки **після закінчення 10 років**.

До того ж, якщо строк погашення іпотечного житлового кредиту **перевищує 10 років, починаючи з одинадцятого року ви**

втрачаєте право на ПЗ. Але це не означає, що в цей момент ви придбаєте таке право щодо другої іпотеки. Воно у вас з'явиться тільки після **повного погашення основної суми та відсотків попереднього іпотечного житлового кредиту** (абз. 4 п. 175.4 ПК).

Але є й винятки. Так, платник податку може відновити право на включення частини суми процентів, фактично сплачених за новим іпотечним житловим кредитом, до ПЗ без дотримання наведених вище строків у разі (абз. 5 п. 175.4 ПК):

а) **примусового продажу або конфіскації** об'єкта іпотеки у випадках, передбачених законом;

б) **ліквідації** об'єкта житлової іпотеки за рішенням місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування у **випадках, передбачених законом;**

в) **зруйнування** об'єкта житлової іпотеки або визнання його непридатним для використання з **причин непереборної сили** (форс-мажорних обставин);

г) **продажу** об'єкта іпотеки у зв'язку з **неплатоспроможністю** (банкрутством) платника податку відповідно до закону.

4. У разі якщо сума одержаного платником податку іпотечного житлового кредиту перевищує суму, витрачену на придбання (будівництво) предмета іпотеки, до складу витрат включається сума відсотків, сплачена за користування іпотечним кредитом у **частині, витраченій за цільовим призначенням.** Що це означає? Кажучи простими словами, якщо ви взяли іпотечний житловий кредит у сумі більшій, ніж ви сплатили за предмет іпотеки, то відсотки за сумою перевищення вам доведеться сплатити самостійно. До ПЗ потраплять тільки відсотки за сумою кредиту, що не перевищує вартість іпотечного житла.

5. Загальна сума ПЗ, нарахована платнику податків у звітному податковому році, **не може перевищувати** суму його річного загального оподаткованого доходу, нарахованого як заробітна плата, зменшена на суму ПСП (за її наявності) (п.п. 166.4.2 ПК).

Важливо: якщо ви до кінця податкового року, наступного за звітним, **не скористалися правом на нарахування ПЗ** за результатами звітного податкового року, **таке право на наступні податкові роки не переноситься**(п.п. 166.4.3 ПК).

Документи, що підтверджують право на ПЗ

У самому ПК перелік документів, що підтверджують право платника податків на ПЗ на сплату відсотків за іпотечним житловим кредитом,

не наведено (загальний перелік документів, що підтверджують витрати, які включаються до ПЗ, див. у п.п. 166.2.1 ПК). Але його можна знайти в роз'ясненні міндоходівців, розміщеному ними в підкатегорії 103.06.01 ЗІР. Отже, до «підтверджуючих» документів належать:

1) кредитний договір та **нотаріально завірений** договір іпотеки;

2) відповідні **платіжні документи**, в яких чітко визначено суму сплачених відсотків за користування іпотечним кредитом та прізвище, ім'я, по батькові платника податку як платника цих процентів (рахунок з відбитком каси про перерахування коштів, платіжне доручення банку з відміткою про перерахування коштів). Тут можна зіткнутися з такою проблемою: у платіжному чи розрахунковому документі зазначена тільки загальна **сума виплат без розбиття на відсотки та основну суму боргу** (при погашенні кредиту шляхом ануїтетних платежів). Мусимо вас розчарувати: у такій ситуації, на думку міндоходівців, платник податків **не має підстав для включення до ПЗ частини суми відсотків**, сплачених за користування іпотечним житловим кредитом (див. роз'яснення в підкатегорії 103.06.01 ЗІР). Але не поспішайте остаточно «ховати» своє право на ПЗ. Як варіант, ви можете взяти інформацію про суму відсотків, яку ви повинні були сплатити банку протягом звітного року, з **графіка платежів**, що є невід'ємною частиною кредитного договору;

3) **паспорт** платника податку з **позначкою про реєстрацію за місцезнаходженням житлового будинку** (квартири, кімнати), щодо якого оформлено іпотечний житловий кредит. Міндоходівці мають переконатися, що дотримується умова включення відсотків за іпотечним житловим кредитом до ПЗ, згідно з якою предмет іпотеки має бути для платника податків основним місцем проживання. Нагадаємо, що підтвердити це якраз може відповідна відмітка в паспорті про реєстрацію платника податків за місцезнаходженням такого житла.

!!!!!! до контролюючого органу достатньо подати **тільки копії** зазначених вище документів. Оригінали ж платник податків повинен зберігати у себе протягом строку, достатнього для проведення контролюючим органом податкової перевірки щодо нарахування такої ПЗ. На вимогу контролюючого органу і в межах його законодавчо визначених повноважень платники податків зобов'язані:

— пред'являти оригінали наведених вище документів і відомості, пов'язані з виникненням доходу або права на отримання ПЗ і сплатою податку;

— підтверджувати необхідними документами достовірність відомостей, зазначених у Декларації про майновий стан.

Можливо, контролери також вимагатимуть надати **копію документа на підтвердження права власності на житло та копії технічної документації**. Інформація про загальну площу такого житла, що міститься в цих документах, потрібна їм для розрахунку коригувального коефіцієнта.

Розрахунок суми відсотків за іпотекою, що включаються до ПЗ

Одразу зауважимо, що відсотки, сплачені за іпотечним житловим кредитом, можуть включатися до ПЗ як частково, так і в повній сумі. А залежить усе від площі житла, придбаного за рахунок такого кредиту. Але давайте по черзі.

Якщо ви **купуєте** за рахунок іпотечного житлового кредиту будинок (квартиру, кімнату), частина суми відсотків, що включається до ПЗ, дорівнює добутку суми відсотків, фактично сплачених вами протягом звітного податкового року в рахунок погашення іпотечного житлового кредиту, і **коефіцієнта** (про нього — трішки нижче) **коригування**, тобто за такою формулою:

$$\text{ПЗ} = \text{В}_\text{ф} \times \text{К},$$

де **ПЗ** — податкова знижка за витратами на сплату відсотків за іпотечним житловим кредитом;

В_ф — сума фактично сплачених відсотків за іпотечним житловим кредитом протягом звітного податкового року;

К — коефіцієнт коригування.

Такий порядок розрахунку ПЗ при придбанні житла за рахунок іпотеки згідно з *абз. 1 п. 175.2 ПК*.

Схожим чином розраховується ПЗ і **при будівництві** предмета іпотеки, але не без певних нюансів. Ці нюанси пов'язані з тим, що почати включати до ПЗ витрати на сплату відсотків за іпотечним житловим кредитом можна **тільки після завершення будівництва і введення побудованого об'єкта в експлуатацію**. Враховуючи це, якщо ви будете будинок (квартиру, кімнату) за рахунок іпотечного житлового кредиту, частина суми відсотків, що включаються до ПЗ, нарахована **в перший рік погашення такого кредиту**, може бути включена до ПЗ тільки за результатами звітного податкового року, в якому збудований об'єкт житлової іпотеки **переходить**

у вашу власність та починає використовуватися вами як основне місце проживання (абз. 2 п. 175.2 ПК). Далі таке право переноситься стосовно наступних щорічних фактично сплачених сум відсотків на 10 календарних років дії права на включення частини таких відсотків до ПЗ. Тобто виникнення права на ПЗ відстрочується до моменту завершення будівництва об'єкта іпотеки та його введення в експлуатацію.

У випадку з будівництвом загальний розмір частини суми відсотків, які дозволено включити до ПЗ, дорівнює добутку суми відсотків, фактично сплачених протягом відповідного звітного податкового року, що враховується на погашення, і коефіцієнта коригування. За великим рахунком, формула розрахунку така сама, як і в разі придбання предмета іпотеки, з тією тільки різницею, що для розрахунку беруться відсотки, сплачені не в поточному звітному податковому році, а **у відповідному минулому році, в якому здійснювалася їх сплата.**

Наприклад, ви взяли у 2014 році іпотечний житловий кредит на будівництво будинку. Будинок будувався з 2015 по 2019 рік. Увесь цей час за іпотечним кредитом регулярно сплачувалися відсотки. У 2019 році будівництво будинку було закінчене, і його ввели в експлуатацію. Позичальник оформлений власником побудованого будинку і прописаний за місцем його розташування. У такому разі право на ПЗ платник податків має тільки з 2019 року. Так, у 2019 році він має можливість отримати ПЗ за відсотками, сплаченими у 2015 році, у 2020 році — за відсотками, сплаченими у 2016 році тощо аж до компенсації за рахунок ПЗ відсотків, сплачених за всі роки погашення кредиту, але не більше, ніж за 10 років.

Чим же є цей коефіцієнт коригування? Він ураховує **мінімальну площу житла для визначення** такою, що включається до ПЗ, суми відсотків за іпотечним житловим кредитом. Його розраховують за такою формулою:

$$K = MP : FP,$$

де **K** — коефіцієнт;

MP — мінімальна загальна площа житла, що дорівнює 100 м²;

FP — фактична загальна площа житла, що будується (придбається) платником податку за рахунок іпотечного кредиту.

Запам'ятайте:

— якщо **K > 1** => до ПЗ включаємо **всю суму фактично сплачених відсотків за іпотечним кредитом без застосування коригувального коефіцієнта;**

— якщо **K < 1** => до ПЗ включаємо тільки ту частину фактично сплачених відсотків за іпотечним кредитом, що виходить у результаті множення таких

фактично сплачених відсотків на коефіцієнт коригування (формула для розрахунку такої частини відсотків наведена вище).

Простіше кажучи, якщо загальна площа житла, придбаного за рахунок коштів іпотечного кредиту, **не перевищує 100 м²**, то, у принципі, **коригувальний коефіцієнт можете і не розраховувати**, він у будь-якому разі перевищуватиме 1. Тому всю суму сплачених за іпотечним кредитом відсотків ви можете компенсувати за рахунок ПЗ. У зворотному випадку (**площа житла більше 100 м²**) **розраховуєте коригувальний коефіцієнт**, а потім визначаєте частину фактично сплачених відсотків, яку ви можете віднести до ПЗ, у порядку, наведеному вище, залежно від того, побудоване це житло чи придбане.

Декларування податкової знижки

Отриману у звітному податковому році ПЗ платник податків обов'язково має показати в Податковій декларації про майновий стан і доходи (далі — Декларація)* і додатку 6 до неї за підсумками такого року. Це, зокрема, впливає з *n.n.* «а» *n.* 176.1 ПК.

Спершу заповнюємо додаток 6. Для відображення в ньому частини відсотків, сплачених платником податків за користування іпотечним житловим кредитом, призначено **рядок 01**. У **графі 3** цього рядка потрібно зазначити **реквізити документів підтверджуючих витрати**. Ними є відповідні платіжні документи, в яких чітко визначено суму сплачених відсотків за користування іпотечним кредитом та прізвище, ім'я, по батькові платника податку як платника цих процентів (рахунок з відбитком каси про перерахування коштів, платіжне доручення банку з відміткою про перерахування коштів).

У **графі 4** цього ж рядка ви повинні зазначити безпосередньо **суму відсотків, що потрапить до ПЗ**.

Якщо права на отримання ПЗ за іншими підставами протягом звітного податкового року в нас немає, тоді величину з графі 4 рядка 01 в повній сумі переносимо до **рядка 09** додатка 6. Якщо ж ви маєте ПЗ і з інших підстав, то в цьому рядку потрібно відображати їх **загальну суму**.

У **рядку 10** додатка 6 зазначаємо суму нарахованої у звітному податковому році заробітної плати, **зменшеної на суму ЄСВ і ПСП** (за наявності). Розмір ПЗ не повинен перевищувати суму такої зарплати, зменшеної на ЄСВ і ПСП (*n.n.* 166.4.2 ПК).

Розмір ПЗ (рядок 09) порівнюємо із заробітною платою (рядок 10). Якщо в результаті такого порівняння **рядок 09 < рядка 10**, то всю суму з **рядка 09** переносимо до **рядка 11** додатка 6. Якщо **рядок 09 > рядка 10**, то до **рядка 11** додатка 6 переносимо дані з **рядка 10**.

І нарешті, в **рядку 12** додатка 6 ми зазначаємо безпосередньо суму ПДФО, на яку зменшуються податкові зобов'язання з нього у зв'язку з використанням права на ПЗ. Значення цього рядка розраховується таким чином:

гр. 4 ряд. 01.01 Декларації - (ряд. 10 додатка 6 - ряд. 11 додатка 6) x ставка податку (18) %)

Урешті-решт суму ПДФО, на яку зменшуються податкові зобов'язання у зв'язку з використанням права на ПЗ, розраховану в рядку 12 додатка 6, переносимо в **рядок 11 розділу V Декларації**.

Надмірно утриману суму ПДФО можна повернути шляхом її зарахування на банківський рахунок, відкритий у будь-якому комерційному банку, або поштовим переказом за адресою, зазначеною в Декларації, **протягом 60 календарних днів з дня її надходження** (*п. 179.8 ПКУ*). При цьому такі суми бюджетного відшкодування **не включаються до оподаткованого доходу** платника податків, і з нього не утримується ПДФО (*п.п. 165.1.17 ПК*).

Майте на увазі: для того щоб скористатися правом на нарахування ПЗ, подати Декларацію до податкової потрібно **до кінця року, наступного за звітним** (тобто за 2019 рік — не пізніше 31 грудня 2020 року) (виходячи з *п.п. 166.4.3 ПК*).

В процесі підготовки лекційного матеріалу використано інформацію з джерел:

1. Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації : Постанова КМУ від від 26 листопада 2008 року № 1040 Електронний ресурс – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-%D0%BF/print>.

2. Податкова соціальна пільга — економія та мотивація до праці // Держслужбовець. – 2010. – № 61 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/june/issue-6/article-44876.html>.

3. Податкова знижка за навчання // Вісник офіційно про податки. – 2017. № 33. - – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005635-podatkova-znizhka-za-navchannya-3>.

4. **Питання оплати праці** працівників державних органів : Постанова КМУ від 18 січня 2017 р. № 15. Електронний ресурс – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/249668347>